

3. VZDĚLÁVÁNÍ

Převážná většina údajů v této kapitole byla převzata ze zdrojů rezortního pracoviště státní statistické služby **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)**. Jedná se zejména o **Statistickou ročenku školství** (tab. 3-1 až 3-19, 3-27 a 3-28, 3-32 a 3-33) a online databázi s daty ze systému **Sdružených informací matrik studentů (SIMS)**, kam veřejné i soukromé vysoké školy předávají údaje o studujících, poprvé zapsaných studentech a absolventech (tab. 3-20 až 3-26).

Počet **dětí, žáků a studentů mateřských až vyšších odborných škol** je ve Statistické ročence školství vedený **za školní rok**. Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího kalendářního roku. V případě dětí a žáků mateřských, základních a středních škol a žáků konzervatoří je vykazován podle stavu **k 30. září**, počty studentů vyšších odborných škol jsou pak vedené dle stavu **k 31. říjnu**.

Počet **absolventů** středních škol, konzervatoří a vyšších odborných škol a počet **žáků, kteří přešli** ze základní na střední školu nebo **ukončili** povinnou školní docházku, je **souhrnem za uvedený školní rok**.

Data ze systému Sdružených informací matrik studentů (SIMS), prezentovaná jako údaje za **kalendářní rok**, jsou v případě počtu **studentů** podle stavu **k 31. prosinci** daného roku; údaje o **poprvé zapsaných studentech a absolventech** jsou souhrnem za **kalendářní rok**. Zdrojová databáze SIMS je trvale doplňována a aktualizována, včetně zpětných oprav; údaje publikované v této ročence odpovídají stavu zpracování ke dni 21. ledna 2022.

Kromě zdrojů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy využívá tato kapitola **Strukturální mzdovou statistiku**, a to v případě údajů o průměrné hrubé měsíční mzdě učitelů, vychovatelů a asistentů pedagoga působících v regionálním školství (tab. 3-30 a 3-31) a o věkové struktuře učitelů (3-29). Strukturální mzdová statistika v současnosti vzniká sloučením výsledných databází výběrového šetření Informační systém o průměrném výdělku (ISPV) Ministerstva práce a sociálních věcí, které pokrývá mzdovou sféru, a administrativního zdroje Informační systém o platu a služebním příjmu (ISP) Ministerstva financí, který plošně pokrývá platovou sféru. Další výjimkou jsou tabulky věnované mezinárodnímu srovnání, které jsou převzaty ze zdrojů **Eurostatu** (tab. 3-34 až 3-41).

Jako studenti jsou označováni účastníci vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání. Účastníci základního a středoškolského vzdělávání jsou oproti tomu oficiálně označováni jako žáci, účastníci předškolního vzdělávání pak jako děti.

Děti v předškolním vzdělávání (tj. v mateřských školách a v přípravných třídách základních škol či v přípravném stupni základní školy speciální) a **žáci, resp. studenti** základních až vyšších odborných škol jsou vykazováni v počtech studií (tj. pokud by byl např. jeden žák zapsán ve více vzdělávacích programech či na více školách, započítal by se do příslušného údaje vícekrát). Na rozdíl od toho **studenti veřejných a soukromých vysokých škol** jsou vykazováni ve fyzických osobách (tj. jeden student, bez ohledu na to, kolik škol či programů studuje, je v každém z údajů započten jen jednou). Celkové počty studentů a absolventů veřejných a soukromých vysokých škol tak nemusejí souhlasit se součty za jednotlivé vysoké školy, případně jednotlivé formy studia a typy studijních programů. Údaje za **studenty státních vysokých škol** (vojenská a policejní) jsou k dispozici pouze v počtu studií.

Za **cizince** jsou považovány děti, žáci a studenti, jejichž státní občanství je jiné než české. U dětí, žáků a studentů mateřských až vyšších odborných škol je zaznamenáno pouze jedno státní občanství uvedené při zápisu do školy, případně jeho poslední aktualizovaná podoba. Pokud má dítě dvojí občanství, upřednostní se české, dále občanství státu EU. U studentů vysokých škol veřejných a soukromých může být zaznamenáno více než jedno státní občanství.

Děti, resp. žáci **se zdravotním postižením** jsou děti/žáci s postižením mentálním, sluchovým, se závažnými vadami řeči, s postižením tělesným, s více vadami, se závažnými vývojovými poruchami učení a chování a s poruchami autistického spektra. Ti mohou být individuálně integrováni do běžných tříd, zařazeni do speciálních tříd na běžných školách, nebo navštěvovat školy zaměřené primárně na výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Za žáky, kteří **předčasně ukončili povinnou školní docházku**, jsou zde považováni ti, kteří ji ukončili v 1. až 8. školním roce. Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Školní docházku je tak možné ukončit i dříve než v devátém ročníku. Osoby, kterých se to týká, si pak mohou vzdělání dodatečně doplnit v kurzech pro získání základního vzdělání a v kurzech pro získání základů vzdělání.

Počty **učitelů, resp. v případě vysokých škol akademických pracovníků** jsou přepočteny na plně zaměstnané. Do kategorie učitelů jsou zahrnuti též ředitelé a jejich zástupci, kteří také mají vyučovací

povinnost, jakož i výchovní poradci. Učitelé jsou v této kapitole uváděni za školní rok, a sice k 30.9., s výjimkou vyšších odborných škol, jejichž stav se uvádí k 31.10. Akademičtí pracovníci jsou ti, kteří jsou vnitřním předpisem vysoké školy mezi akademické pracovníky zařazeni. V rámci svého úvazku se věnují pedagogické nebo vědecké činnosti. Není však možné mezi akademické pracovníky zařadit vědecké pracovníky, kteří na vysoké škole pouze vědecky pracují a vůbec nevyučují. Počty akademických pracovníků se uvádí jako průměrný evidenční počet přepočtený na plné úvazky v daném kalendářním roce. V tabulkách jsou započtení pouze akademičtí pracovníci působící na veřejných a soukromých vysokých školách.

Poznámky k tabulkám za regionální školství 3-1 až 3-19

Regionální školství zahrnuje údaje za mateřské až vyšší odborné školy. **Mateřské školy** spadají spolu s přípravnými třídami základní školy a přípravným stupněm základní školy speciální zřizovanými při základních školách do **předškolního vzdělávání**.

Základní školy zajišťují povinnou školní docházku. Tu zahajují podle zákona děti ve věku šesti let, v případě dětí s odkladem povinné školní docházky nejpozději ve věku osmi let. Povinná školní docházka trvá devět let, pět let na prvním stupni a čtyři roky na druhém stupni základních škol. Vzdělávání v základní škole speciální má deset ročníků, kdy první stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem, druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem. Základní vzdělávání pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří se vzdělávají ve třídách nebo školách s upraveným vzdělávacím programem, může s předchozím souhlasem MŠMT trvat deset ročníků; první stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem a druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem. **Povinnou školní docházku** si však žáci nemusí celou splnit na základní škole. Mohou opustit základní školu dříve a povinnou školní docházku dokončit v nižším stupni víceletých gymnázií (tj. v prvních dvou ročnících šestiletého gymnázia či v prvních čtyřech ročnících osmiletého gymnázia) a v nižším stupni osmiletého oboru tanec na konzervatořích (tj. v prvních čtyřech ročnících).

Středoškolské vzdělávání zahrnuje několik druhů vzdělávání nabízeného ve středních školách. V České republice existují tři základní druhy středního vzdělávání: všeobecné střední vzdělávání s maturitou (gymnázia), odborné střední vzdělávání s maturitou a odborné střední vzdělávání s výučním listem.

Střední vzdělávání s výučním listem označuje (v denní a nezkrácené formě) dvouleté nebo tříleté vzdělávací programy, jejichž úspěšným ukončením absolvent získává výuční list.

Střední vzdělávání s maturitní zkouškou označuje maturitní obory, ve kterých absolvent získává maturitní vysvědčení. Toto vzdělávání může mít dvojí orientaci. **Všeobecné střední vzdělávání** má neprofesní charakter a je určeno pro přípravu na další studium. Jedná se zpravidla o obory gymnázií. V současné době mají obory gymnázií ve své denní formě dvojí podobu – čtyřletou, do které odcházejí absolventi základních škol po úspěšném dokončení 9. ročníku, a víceletou (osmiletou a šestiletou) pro žáky z nižších ročníků základních škol (z 5., resp. 7. ročníku). **Odborné střední vzdělávání** má profesní charakter a připravuje žáky na přechod na trh práce. Je v délce čtyř let (tj. v denní a nezkrácené formě) a ukončené maturitní zkouškou.

Pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s výučním listem v délce tří let denní formy vzdělávání, a přejí si v daném či příbuzném oboru složit maturitní zkoušku, je k dispozici **nástavbové studium**. To trvá v denní formě dva roky a je zakončené maturitní zkouškou.

Kromě toho existuje **střední vzdělávání bez maturity i výučního listu**, které se však týká jen malé skupiny žáků.

Střední vzdělání s maturitní zkouškou lze v České republice získat též v **konzervatořích**, a sice nejdříve po čtyřech letech v denní formě šestiletého vzdělávacího programu (určeného pro absolventy základních škol), nebo po osmi letech v denní formě vzdělávání v osmiletém vzdělávacím programu v oboru tanec (v prvních čtyřech ročnících žáci plní povinnou školní docházku). Závěrečným vykonáním absolutoria v konzervatoři absolvent získává vyšší odborné vzdělání v konzervatoři a je mu přiznán titul diplomovaný specialista (DiS.).

Vyšší odborné školy nabízejí absolventům středního vzdělávání s maturitní zkouškou denní formu vzdělávání ve tříletých oborech (u zdravotnických oborů včetně odborné praxe až triapuletých) a dálkovou formu vzdělávání v délce až čtyři roky. Vzdělávání je zakončeno absolutoriem a absolventům je přiznáván titul diplomovaný specialista (DiS.).

V rámci odborného vzdělávání lze rozlišovat velké množství oborů. V regionálním školství se pro třídění dle oborů a skupin oborů vzdělávání používá národní **Klasifikace kmenových oborů vzdělání**. Správcem klasifikace je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Více o klasifikaci viz zde: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_kmenovych_oboru_vzdelani_-kkov-

Další metodické informace a statistické údaje týkající se regionálního školství jsou uvedeny v publikaci ČSÚ: „Školy a školská zařízení - školní rok 2021/2022“, kód 230042-22, která je volně přístupná na stránkách ČSÚ: <https://www.czso.cz/csu/czso/skoly-a-skolska-zarizeni-skolni-rok-20212022>.

Poznámky k tabulkám za vysoké školy 3-20 až 3-26

Vysoké školy nabízejí možnosti studia v bakalářských, navazujících magisterských, magisterských a doktorských studijních programech. V tabulkách jsou magisterský a navazující magisterský studijní program označovány souhrnně jako magisterský program. Studium může mít jak formu prezenčního studia, tak formu studia distančního nebo kombinovaného. Soustavu vysokých škol tvoří **veřejné** vysoké školy (univerzitního a neuniverzitního typu), dále vysoké školy **soukromé** a dvě vysoké školy **státní** (v současnosti Policejní akademie ČR v Praze a Univerzita obrany, zřízené Ministerstvem vnitra a Ministerstvem obrany). Údaje za státní vysoké školy však nejsou z důvodu odlišné metodiky (např. sledování počtu studií namísto počtu fyzických osob) a sběru dat (nikoliv přes databázi SIMS) zahrnuty do souhrnných ukazatelů a je jim věnována pouze část tabulky 3-20. Tabulky 3-21. až 3-26. tak vypovídají pouze o situaci ve veřejných a soukromých školách.

Poznámky k tabulkám za učitele a ostatní pedagogické pracovníky v regionálním školství 3-27 až 3-31

Údaje o mzdách učitelů, vychovatelů a asistentů pedagogů v regionálním školství (viz tab. 3-30 a 3-31) pocházejí ze speciálního zpracování dat ze strukturální mzdové statistiky zaměstnanců. Kategorie učitelé v regionálním školství celkem zahrnuje učitele v mateřských, základních a středních školách (vč. konzervatoří), jakož i ve vyšších odborných školách. Pro vymezení učitelů byly vybrány odpovídající druhy práce spadající do skupiny 23 v Klasifikaci zaměstnání (CZ-ISCO). Oproti metodice užívané MŠMT tedy nejsou zahrnuti řídicí pracovníci, kteří také mají vyučovací povinnost.

Kromě údajů za učitele byly zpracovány i údaje o struktuře mezd vychovatelů a asistentů pedagogů. Mezi asistenty pedagoga v regionálním školství se řadí asistenti učitelů, asistenti vychovatelů a asistenti pedagogů v poradenských zařízeních. Kategorie vychovatelé v regionálním školství nezahrnuje vychovatele pro osoby se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP).

Podrobné metodické informace a další statistické údaje jsou uvedeny v publikaci ČSÚ: „Mzdy učitelů v regionálním školství - 2012–2021“, kód 230069-22, která je volně přístupná na stránkách ČSÚ: <https://www.czso.cz/csu/czso/mzdy-ucitelu-v-regionalnim-skolstvi-20122021>.

Poznámky k tabulkám za akademické pracovníky na vysokých školách 3-32 a 3-33

Mezi akademické pracovníky (pro definici viz výše) se řadí pedagogičtí pracovníci výzkumu, vývoje a inovací, profesoři, docenti, odborní asistenti, asistenti a lektori. Asistenti, lektori a vědecktí pracovníci podílející se na pedagogické činnosti jsou v tabulkách zahrnuti do kategorie **ostatní**. Mezi akademické pracovníky nejsou v této publikaci z důvodu odlišného sběru dat zahrnuti zaměstnanci dvou vysokých škol státních. Tabulka 3-33 uvádí průměrné měsíční mzdy bez ostatních osobních nákladů (OON) a ostatních plateb za provedenou práci (OPPP).

Poznámky k tabulkám s mezinárodním srovnáním 3-34 až 3-41

Údaje, které zveřejňuje Eurostat za Českou republiku, se mírně odlišují od údajů, které za Českou republiku uvádí ČSÚ. Pro mezinárodní srovnání je třeba určit jednotnou metodiku, která se nemusí shodovat s metodikou běžně užívanou v jednotlivých zemích. Zejména jsou údaje uváděny v třídění dle klasifikace vzdělání ISCED 2011, která je odlišná od označení běžně užívaných v České republice.

Tabulka 3-34 je věnována **terciárnímu vzdělávání**. To zahrnuje úroveň ISCED 5 až ISCED 8 a vedle **vysokoškolského** studia do něj v České republice spadá rovněž **vyšší odborné vzdělávání**. To je dvojího druhu. Vyšší odborné vzdělávání v konzervatoři se uskutečňuje v posledních dvou ročnících studia, tj. v 7.–8. ročníku osmileté konzervatoře a v 5.–6. ročníku šestileté konzervatoře, spadá pod ISCED 5 a jedná se tak o tzv. krátký cyklus terciárního vzdělávání. Vzdělávání ve vyšších odborných školách se na rozdíl od toho řadí spolu s bakalářským studijním programem pod ISCED 6 (tzv. bakalářská a jí odpovídající úroveň).

V dalších tabulkách jsou úrovně vzdělávání dělené dle klasifikace ISCED. Úroveň ISCED 0 představuje předškolní vzdělávání (tj. vzdělávání poskytované v mateřských školách, v přípravných třídách základní školy a v přípravném stupni základní školy speciální), ISCED 1 zahrnuje 1. stupeň základní školy. Do úrovně vzdělávání ISCED 2 patří v České republice 2. stupeň základní školy a jemu odpovídající ročníky víceletých gymnázií a osmileté taneční konzervatoře. Úroveň vzdělávání ISCED 1 a 2 tak odpovídá povinné školní docházce, jak je stanovena v České republice. Středoškolské vzdělávání po ukončení povinné školní docházky

spadá pod ISCED 3. Více informací o zařazení českých vzdělávacích programů do Klasifikace vzdělávání CZ-ISCED 2011 je možné získat na adrese: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011.

Pro další informace o metodice užívané Eurostatem a pro metodické poznámky u některých zemí v tabulkách odkazujeme na webové stránky <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.

Další informace, data a analýzy ČSÚ najdete na níže uvedených stránkách:

Publikace věnované vzdělávání: <https://www.czso.cz/csu/czso/vzdelavani>

Statistická ročenka ČR: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-lxnk9quszp>

Krajské ročenky: <https://www.czso.cz/csu/czso/krajske-rocenky#10a>